

РЭАНІМОВА

ВЫДАВЕЦКАЙ СУПОЛКІ ІМЯ М. БАГДАНОВІЧА
ГАРОДНЯ • 1990 • № 5 (11) •

СЫШЦЕ, СЫШЦЕ СОЛЬ НА ДАНЫ...
І ТАДЫ ГАРЧЭЙ НЯ БУДЗЕ.
МОЙ НАРОД УСКРЫЖАВАНЫ,
СЫШЦІ БОЎТАЕЦЦА ў БРІДЗЕ.
ЗАСЬЛЯПІЦЦА ТАПАК ШЭРІ—
Я ВЫНОШУ ў СВЕТ НЯЎКЛОДНЕНІ
З БРУДНАЙ ЦЕСНАЕ КВАТЭРІ
У ПЛОУЦЫ ДУМКІ ПІДНІ.
БРУДНЫХ ДУШІЎ НЕ АДМІГЕ
НІ СЯКЯЦІОНІЯ ВЛДЗІЦА,
НІ МАЛІТВА ЛЯ БАЖЫЦЫ.
МЫ БЯЗМОВЫ, МЫ НЯМЫЯ.
У НАЧАЛЫНІКІЙ АЗАДКІ...
ІХ ПАРТЭТЬ ў ЦЯЖКІХ РАМЛІХ.
А НАРОДУ—АНІГАДКІ,
СНОЙДАЕ ПА БРУДНЫХ КРАМАХ.
У РОДНЫМ КРАІ—БЫ ЗМДЗЕІ.
АД РАДЗІМЫ АДРАЧЭНЬНЕ.
НІ ПРАСЬВЕТУ, НІ НАДЗЕІ
НА СВЯТОЕ АДРАДЖЭНЬНЕ.

Гародня 3.06.1990.

СЯРЖУК СОКАЛАЎ-ВОЮШ:

ПРАМОВА НА X ЗЬЕЗЬДЗЕ СЛБ

Аб выступленьнях на X зьездзе пісьменьнікаў Беларусі дэлегатаў, якія актыўна дзейнічаюць у Народным Фронце "Адраджэньне", газета "Літаратура і Мастацтва" за 18 мая паведаміла наступнае: "На зьездзе з удакладненьнямі, рэплікамі, прапановамі выступілі Сяржук Сокалаў-Воюш, Алесь Імельянаў, Дзяслаў Гацюпа..."

СПАДАРЫ!

Сёньня на пляцы Волі БНФ "Адраджэньне" праводзіць мітынг памяці Чарнобыльскае катастрофы, мы запрашаем таксама і наш зьезд на мітынг... Прапаную зьняць з загалюка газэты "Літаратура і Мастацтва" лозунг "Пралетары, усіх краін, аднайдзеся"...

Шаноўныя сябры! Я звяртаюся да Вас з высокай трыбуны гэтага зьезду як да людзей, якія павінны зьяўляцца душой народа і сумленьнем нацыі. Але далёкі ад думкі знайсці ў зале аднадушную падтрымку таго, аб чым буду казаць. Але часы аднадушных падтрымак прайшлі. А мой час заклікае ня толькі да плюралізму, час заклікае да рашучых дзеяньняў, і пачынаць дзейнічаць трэба неадкладна. Ужо кніжкі нашы чытаюцца. Цікавасць да беларускага слова расьце, а людзі перастаюць ведаць толькі адных Купалу ды Коласа.

Гэта гаворыць за тое, што да нас пачынаюць прыслуховацца і за намі могуць пайсьці, калі мы будзем варты таго, каб за намі пайшлі. Той, хто нягнецца ў хвасьце, не вядзе нікога. Вядзе той, хто наперадзе. І крыў Божа, як наперадзе апынецца чарговы Іван Сусанін, які ўжо завёў аднойчы нашых продкаў у непраходныя маскоўскія балоты. Гісторыя сьведчыць: ва ўсе часы наперадзе былі пісьменьнікі. І першымі кралі на плаху галовы за свой паднявольны народ, даючы магчымасьць тым, хто за сьпіной, ісьці далей. Такімі былі паэт і публіцыст Кастусь Каліноўскі, Францішак Багушэвіч, Алесь Гарун і многія з тых, хто загінуў у часы Сталіншчыны. Такім быў Уладзімір Караткевіч, такімі ёсьць Васіль Быкаў, Алесь Адамовіч і іншыя, хто не забываўся на вядомую ісьціну, што паэтам можаш ты ня быць, а грамадзянінам быць абавязаны.

Ва ўсе часы ўсе вялікія імперыі позна ці рана цярпелі крах. Сёньня на парозе такога краха стаіць імперыя рабочай камуніі. Давайце ня будзем цешыць сябе ілюзіямі, што ўсё абьдзецца, і птушка шчасьця заўтрашняга дня ўжо заўтра сядзе на абсягі нашай спляжанай Бацькаўшчыны. І ня будзем заўчасна цешыцца таму,

што прыняты закон пра мову, і спадзявацца на тое, што яго выконваць за нас будзе добры дзядзька. Адназнасць за лёс мовы і культуры ляжыць па-ранейшаму на нашых з вамі плячо. Але дзеля таго, каб прымусіць нас не займацца гэтымі пытаннямі, каб выбіць нас з палітычнага жыцця рэспублікі, у нас прымаецца закон пра падаткі. Маўляў, пахваляйся лепш, пісьменьнік, пра гэты закон, а не пра палітыку, ды падумаі пра кавалак хлеба...

У гэтых варунках я заклікаю вас зрабіць першымі крок да незалежнасці Бацькаўшчыны ды павесыці за сабой народ. Размаўляючы з вамі, я зразумеў, што ў нашым СП ёсць немалая сіла, якая згодна заваліць цалкам ідэю незалежнасці Беларусі, я маю на ўвазе выхад з СП СССР, бо гэта звязана са стратай прывілей. Калі сёння мы не гатэвья тужэй зацягнуць свой пас, то я прапаную хоць бы ўзяць курс на незалежнасць.

У якасці першых крокаў у гэтым кірунку стварыць уласны літфонд і дамагчыся перадачы нам прынамсі аднаго з выдавецтваў... Неаднаразова даводзілася чуць, што ў гэтай справе трэба напачатку ўсё па-лічыць і ўзважыць. Але ж дзе можна знайсці вагі, на шалі якіх лягуць з аднаго боку воля і незалежнасць Радзімы, а з другога - выгода ды халодны разьлік? Выдавецтва павінна належаць тым, хто забяспечвае

рукапісамі, дае яму жыццё. Паколькі на сённяшні дзень паважаны Друнон, які прынёс нашаму выдавецтву немалыя прыбыткі, не прэтэндуе сам на гэтае выдавецтва, справа пераходзіць у нашыя рукі. Няхай наш урад вырашыць гэтую справу па-людску. У адваротным выпадку заклікаю вас правесыці забастоўку, забраць свае рукапісы з выдавецтва. Тым больш, што пры новай падаткавай сістэме гэта ня здолее нанесыці адчувальнага ўдару па нашых кішэнях... ..У мяне самога ў выдавецтве ляжыць тры зборнікі...

Прапаную ўвесыці больш жорсткія ўмовы прыёму ў СП, каб ён ня стаў малодшым братам нашага ленінскага камсамолу, які бясплодная масавасць загнала ў ту-пік...

Я настойваю на актывізацыі грамадзянскае пазіцыі кожнага пісьменьніка... Між тым тэлеграма пра Чарнобыль была дэманстрацыяй нашай пазіцыі, але яна нічога вырашыць не магла.

І наш і маскоўскі Урад не надта рэагуюць на заклікі інтэлігенцыі. Між тым пры рэдагаванні тэксту Гігевіч і Петрашкевіч дзейнічалі па прынцыпу сытых ваўкоў і цэлых авечак. Яны вельмі тонка адчуваюць планку дазволенасці... Яны абмежаваліся патрабаваннем перагляду ўжо існуючых крымінальных спраў па чарнобылю, добра ведаючы, што ніводзін кіраўнік рэспублікі па гэтых справах не праходзіў... А патрабаванні прыцягнуць да адказнасці урад гучаць на ўсіх мітынгах...

У шмат якіх выступах мяне здзівіла, як пісьменьнікі ўжываюць словы папрасіць, звярнуцца замест таго, каб ужываць такія словы як зрабіць, узяць у свае рукі. Хто з нас можа ўявіць сабе Кастуся Каліноўскага з прашэннем ці зваротам у руках у прыёмнай Мураўёва-вешальніка! Хто можа сказаць, колькі б мы чакалі першай беларускай кніжкі, калі б Скарына абіваў парогі прыёмных па пытаннях некамплектнасьці свайго друкарскага станка. Нашы папярэднікі не прасілі, а дзейнічалі. Да гэтага я заклікаю вас...

Крыху пра мову. Крылатая фраза Мікалая Іванавіча Дземянца "Хто на каком языке хаціт, тот на таком і разгаварывае" абляцела ўсю Беларусь. Яна абудзіла народны гумар. На пытаньне, як называецца чалавек, які ведае шмат моў, людзі адказваюць "паліглот", а на пытаньне, як называецца чалавек, які ня ведае ніводнае мовы, людзі адказваюць "Дземянцей"...

Але ў тым, што нашыя урадоўцы ня ведаюць ніводнае мовы, ёсьць доля нашае віны. Зазірніце ў пропісі для першае клясы беларускіх школ, і вы прачытаеце "Бора і Вара рысавалі карандашамі."

Вскрыкі: "Няма там такога!"

Сяржук: "Ёсьць... Калі скласьці ўсе словы: у першым варыянце ёсьць Вара, у другім - Бора, у трэцім - карандашы.."

Цяпер адносна Савелія Чаўлава. Хто? Хто рэкамендаваў яго ў СП? Хто, нарэшце,

прымаў яго ў саюз? Я патрабую публічна назваць імёны гэтых людзей. Я проста хачу паглядзець ім у вочы. Народ і СП павінны ведаць сваіх герояў.

Адносна "унутрысаюзных" адносінаў хочацца сказаць наступнае: давайце ня будзем вьнаходзіць чарговы ровар, а павучымся ў невялічкага наваполацкага літаб"яднанья "Крыніцы". Калі ваш прамоўца сеў разам з рабочымі на галадоўку каля Наваполацкага гаркама партыі, не ўсе сябры "Крыніцаў" падтрымлівалі самую ідэю галадоўкі, але калі яна стала рэальнасьцю, на плошчу, каб падтрымаць нас, прыйшлі Лявон Баршчэўскі, Якуб Ляпатка, Навум Гальпяровіч, Міхась Барэйша. Ірына Марнасек паіла нас гарчай вадой і мерзла разам з намі на плошчы. Вось і ўсё. Проста, па-чалавечы, па-людску.

Дык давайце ж і мы так разам з разуменьнем, па-людску, шануючы і паважаючы адзін другога, пойдзем з нашым народам да незалежнае Бацькаўшчыны.

Дзякую за увагу.

Жыве Беларусь!

ЦЫТАТА

Ступень маральнае дэградацыі грамадства праяўляецца асабліва ярка ў тым, як паводзяць сябе яго лепшыя прадстаўнікі, яго партыі, пісьменьнікі, прарокі. Няма спрэчкі, і ў самым распусным асяродзьдзі былі, ёсьць і будуць праведнікі. Але да іх ліку не заўжды адносяцца тыя, хто ўслаўляе праведнікаў, бічуе загану і выступае за чысьціню нораваў.

Марыя Шнеерсон "Кантынент" №62

1990г.

ЛІСТЫ З АМЭРЫКІ

I. XI. 88 г.

Даражэнькая,

даўно ўжо, яшчэ ў верасьні, атрымала ад Вас другі ліст, ішоў ён вельмі хутка, а доўга не адказвала таму, што чакала адбіткаў Вашых вершаў з цыклю "Эўфрасінья Полацкая", якія мне абяцалі прыслаць з Нью-Ёрку, а тады рыхтаваліся да гэтак званае Сустрэчы Беларусаў, якія адбываюцца тут што па-ру гадоў. Сёлетняя, 18-ая, была, бадай што, найбольшая, прыехалі на яе людзі з усяе Амэрыкі, з Эўропы, нават з далёкай Аўстраліі. Супала наша сустрэча з тысячагоддзем хрысьціянства на Беларусі. У сувязі з гэтым беларусы Амэрыкі выдалі паштоўку Крыж Эўфрасіньні, якую пасылаю ў гэтым лісьце й Вам, а ну ж дойдзе. Гэта была б цудоўная ілюстрацыя да Вашага верша "Крыж".

У праграме сустрэчы было высвячэньне з гэтае нагоды вялікага драўлянага крыжа ў Прощы, якіх дзевяць кілямэтраў ад Таронта ў Канадзе. Тут некалі, яшчэ ў пачатку мінулага стагоддзя, мясцовыя індыецы замучылі і забілі двух французскіх манахаў-місіянераў, - Канада тады належала Францыі. З гадамі гэты прыгожы ўзгорак над лясамі й вазёрамі стаўся прощаю, куды прыходзілі людзі з сваімі бедамі й просьбамі, маліліся. Для падножжа ўзгорку вырас гарадок, у самой прощы пабудаваная вялікая й вельмі прыгожая капліца. А тады эмігранты з усяго сьвету пачалі будаваць і стаўляць, у памяць сваіх пакінутых родных краінаў, на гэтым узгорку сваіх крыжоў і помнікаў.

Цяпер тут ёсьць сорок гэтых памятак. Ня было толькі беларускае. І вот сёлета ўдалося сабраць грошы й паставіць на самым шчыце ўзгорку й беларускае памятку, высокага крыжа, вельмі прыгожага, хоць простага, драўлянага. Выглядае ён цудоўна, а ўнізе - лясы й вазёры, куды ня глянеш. Сустрэча трывала два дні, а на трэці паехалі ў Прощу сьвяціць Крыж "за долю й шчасьце Беларусі". Наш крыж найвышэй на ўзгорку, бо пакуль што апошні, суседзямі нашымі, крыху ніжэй, Югаславы й Філіпінцы. Пасылаю Вам прысьвечаны гэтай урачыстасьці верш, які, як і Ваш, завецца "Крыж", укладаю яго ў гэты ліст, можа дойдзе.

Быў на сустрэчы Сакрат Яновіч з жонкай Таняй, з Беластоку, быў ён і ў Прощы. Вельмі мне спадабаліся. Прыязджалі ў ЗША Оля Корбут з мужам, але ў Канадзе ня былі. Яны зьведалі ўсе нашы беларускія асяродкі. Данчык, унук мае найбліжэйшае сяброўкі Яні, якая жыве ў Нью-Ёрку, езьдзіў зь імі па ўсёй Амэрыцы, як перакладчык. А вось верш "Крыж":

НІШТА

Як вокам скінуць - сыцяг пушчаў сініх...

За пушчай далеч яшчэ сіней...

А тут, на ўзвышшы, стаіць над імі
наш Крыж прыгожы, маўляў у сьне.

Шмат чулі сьвету крыжы маленьняў,
шмат просьбаў, выкліканых бядой.

Прышлі й мы ў Прощу сагнуць калені,
сьвянціць ня нейчы ўжо крыж, а свой.

"Зрабі свабоднай, зрабі шчаслівай
краіну нашу", - маліўся хор,
а ўторыў натаўп, і сьпелай нівай
хінуўся, ветру наперакор.

А вецер дужаў, кудысь аблокі
зусім павосеньску ўжо плылі.
Маўчала Проща, ўнізе ж далёка
сінелі зарасьнікі й палі.

-Магутны Божа!- бяз слоў прасілі
мы ўсе, а рукі узьняўшы ўвыш,
стаяў нязрушна на ўзгорку схіле
ён, гэткі родны ўжо сэрцу, Крыж.

... Тут дождж імгненны каменьне спляміў,
рассыпаў кроплі ў траве, у лісьці...

Няйнакш -

і Нехта дзесь там, над намі,
наш Крыж вадою сьвятой хрысьціў.

Калі гэты мой ліст атрымаеце, зараз адпішэце,
хацелася б, каб Вы атрымалі паштоўку. А пакуль
што, бывайце здаровы.

Вашая Н. А.

Р. . Калі я друкавала на машынцы ліст ад спада-
рынні Натальлі, па тэлебачаньні Харавая капэла
Ігара Мацюхова выконвала песню на словы Натальлі
Арсеньневай "Магутны Божа". Пасьля доўгага перапын-
ку словы і ноты песні былі зьмешчаны ў "Рэаніме" №1

POEZIJOS RAJASARIS 90

Літва ў блакадзе, а паніка на Беларусі. У забруджанай краіне рэдка прыходзяць у галаву чыстыя думкі, як ў забруджанай кватэры, няма парадку, духовай гармоніі, няма даверу і веры — нікому, як і сабе самой. У Літве няма бензіну, не падаюць да кавы цукру, але ж можна езьдзіць цягніком ды тралейбусам, а каву яны і так п'юць бяз цукру. Там прадаюцца чыкуляцы. Зрэшты, "вусаты барадаты навуковец падпісвае паперкі ды зрэдку выходзіць на пляцы, а жанчына з клункамі лётае па сусеках сьвету..".

25 мая ў Каўнасе традыцыйнае сьвята "Вясна паэзіі". У Даліне Песьні болей жанчын, дзеці апрануты ў народныя строі. Чарга толькі за кнігай з ідэнтычнай назвай "Вясна паэзіі". З крутой гары па усходках ішлі пад песьні фальклёрнай групы, але сьпявалі разам.

Лаўрэатцы вясны паэзіі 90 Гражыне Цешкайце усклалі на голаў вянок з дубовага голья, павялі з паходняй паўз людзей, яна запаліла агмень сьвята. Чытала ні то сьпяваючы, ні то галосічы. Усіх шчыра слухалі. Мы з сябрам прамаўлялі на роднай мове бяз перакладу. Рэакцыя была беспамылковая — сьмяліся там, дзе мы і разлічвалі. Адны мы і ўспомнілі пра сваіх "родных" Сакалова ды Сямёнава, як яны літоўцаў любяць, бо мы ж ня ўмеем быць прафесійнымі літаратарамі...

За дэбют у часопісе прэмію атрымаў Нумюс Демналенскас, гадоў яму каля 24. Чытаў ён традыцыйны рымаваны верш. У яго валасы вельмі доўгія, ён іх не пастрыгае...

Самае цудоўнае было ў заключэньні, калі на сцэну сыйшліся ўсе слухачы і сьпелакі. Усе ва ўсіх бралі аўтографы. Ручкі пазычалі, прыносілі другія, то натоўп утвараўся, то невялічкая перадышка. Сумовіліся. Паразмаўлялі. Адыходзілі ўсе разам.

Там паэзія патрэбна.

Там няма ніякіх чэргаў. Пашпартам зьяўляецца літоўская мова. Куплялі мы нейкую драбязу, ня ведаючы мовы.

Літоўскія дзяўчаты падобныя да Літвы, якая першай асьмелілася выйсьці з Савецкага Саюза. У іх сьмелая хада. Яны, як песьні. У бары, куды не заходзяць жанчыны, дэўе стройныя і прыгожыя дзяўчэнкі падаюць залатое піва ачмурэлым палітыканам. І чыстая гэта праца.

ДЬЕТА СЕНСОМЦЫЯ

Наша дыета -- цуд клінікі Мая. На працягу 14 дзён вы губляеце ад 7 да 8 кіль вагі, дыета рэгулюе абмен рэчываў. Пасьля яе гарантуецца ўстойлівы вынік на працягу трох гадоў, у гэтакі перыяд часу вага не павялічваецца.

14 дзён нельга ўжываць алкаголь, цукар, хлеб, печыва, паміж ядой можна піць колькі хочаш мінеральнай вады ці вару. Нельга мяняць у дыете чаргаваньне дзён.

Першы дзень: на сьнеданьне - шклянка чорнай кавы. На палудзень - два зваранья яйкі, пучок шпінату (ці вараная морква) з алеем, адзін памідор (ці сок з памідораў) без солі. На вячэру катлета зь ялавічыны ў алеі, салата з гародніны, таксама з алеем.

Другі дзень. Сьняданак - шклянка кавы, сухарык. Палудзень - катлета зь ялавічыны, салата з гародніны. Вячэра - дзьвесці грамаў цяляціны (ці вараная кілбаса ці варанага мяса), кіслае малако.

Трэці дзень. Ранкам - шклянка кавы, сухар. У палудзень - смажанья ў алеі (ці зваранья) морква ці бурак, адзін памідор або сок з памідораў, адзін мандарын ці паўаранжыка (паўпельсіна), ці некалькі сьлівак і два зваранья яйкі. На вячэру дзьвесце грамаў зваранага мяса ці кілбасы ці в'ядліны, салата.

Чацьвёрты дзень. На сьнеданьне кава. На палудзень - адно яйка зваранае, тры зваранья морквы з алеем, 100 гр. сыру. Вячэра - салата з гародніны.

Пяты дзень. Ранкам - цэртая морква, аліўсканая сокам зь лімону. Палудзень - паўкілі варанай ці тушанай у алеі рыбы, памідор ці сок з памідораў. Увечары - катлета з цяляціны ці кілбаса, салата з гародніны.

Шосты дзень. На сьнеданьне - кава. У поудзень - паўкілі курыцы, смажанай на алеі, салата з гародніны. На вячэру - два варанья яйкі.

Сёмы дзень. Ранкам - шклянка гарбаты, удзень - цяляціна на ражне, увечары - пакрышку, чаго захацелася.

З восьмага дня дыета паўтараецца.

**ВЫДАЕ ДАМУТА З ГАРОДНІ. КАЛІНОЎСКАГА 7 кв 4
ТЭЛЕФОНЫ 44-01-27, 45-22-54**